

واکوی عوامل مؤثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان کنکور با استفاده از تکنیک آنتروپی شانون^۱

غلامرضا شمس^۲، زهرا معارفوند^۳، جلیل فتح آبادی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۳/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۲۵

چکیده

هدف پژوهش حاضر واکوی عوامل مؤثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان کنکور رشته‌های تحصیلی (علوم انسانی، فنی و پایه) در مقاطع مختلف با استفاده از تکنیک آنتروپی شانون می‌باشد. روش پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها به روش کیفی موردی انجام گردید. از مصاحبه و اسناد جهت تعیین عوامل و نشانگرهای مؤثر در ارزیابی وضعیت تحصیلی داوطلبان و اولویت‌بندی آنها استفاده شد. از روش تحلیل محتوا برای تحلیل یافته‌های مصاحبه و اسناد استفاده شد. با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند ۱۰ نفر برای مصاحبه انتخاب شدند. با استفاده از نمونه‌گیری در دسترس نیز ۴۳ سند مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که عوامل خانوادگی، اجتماعی و فرهنگی، فردی و روانی، اقتصادی، و آموزشی به عنوان عوامل مؤثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان تعیین و نشانگرهایی برای این عوامل مطرح شدند. در اولویت بندی نتایج مشخص شد که از عامل فردی معیار جنسیت، از عامل خانوادگی معیار سطح سواد اعضای خانواده، از عامل اقتصادی معیار وضعیت اقتصادی، از عامل روانی معیارهای انگیزه پیشرفت، خود کارآمدی و سلامت روان، از عامل اجتماعی - فرهنگی معیار محل سکونت (همراه خانواده، خوابگاه)، از عامل آموزشی معیار معدل بالاترین اولویت‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. در نتیجه گیری می‌توان گفت برخی از معیارها و عوامل هستند که می‌توانند بر وضعیت تحصیلی داوطلبان تاثیر بیشتری داشته باشند لذا لازم است که با توجه به هر مقطع و رشته تحصیلی به بهبود آنها پرداخت.

واژه های کلیدی: وضعیت تحصیلی، داوطلب، رشته، مقطع تحصیلی، تکنیک آنتروپی شانون.

^۱ - مقاله حاضر مستخرج از طرح پژوهشی با عنوان "مقایسه وضعیت تحصیلی داوطلبان رشته‌های مختلف آموزشی (علوم انسانی، فنی و پایه) در مقاطع مختلف و عوامل مؤثر بر آنها" است که با تسهیلات دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی انجام گرفته است.

^۲ - دانشیار مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی. gh_shams@sbu.ac.ir

^۳ - دکتری مدیریت آموزش عالی، دانش آموخته دانشگاه شهید بهشتی zn.maaref@yahoo.com

^۴ - دانشیار روانشناسی تربیتی تحولی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی. j_fathabadi@sbu.ac.ir

مقدمه

بخش آموزش به طور اعم و آموزش عالی به طور اخص یکی از پایه‌های اصلی توسعه هر کشور محسوب می‌شود، لذا ارزیابی و بهبود مستمر کیفیت آموزش و یادگیری در آموزش عالی طی دهه‌های اخیر از سوی دانشگاه‌ها در سراسر جهان مورد توجه ویژه‌ای قرار گرفته است (مدهوشی و همکاران، ۱۳۸۷). نظام آموزش عالی به عنوان بالاترین سطح آموزشی جامعه دارای دو بعد کمی و کیفی می‌باشد که رشد این دو بعد متعادل بوده و به موازات یکدیگر صورت می‌گیرد. دانشگاه‌ها به خاطر دارا بودن دانش و فن به عنوان عامل اساسی رشد و توسعه‌ی جامعه محسوب می‌شوند. از این رو حساسیت بیشتری نسبت به عملکرد، وضعیت و کیفیت این نظام در مقایسه با سایر نظام‌های جامعه وجود دارد، لذا برای پیشرفت در مسیر تعالی، نیازمند برنامه‌ریزی‌های دقیق و جامعی هستند. برنامه آموزشی از چهار فرایند برنامه‌ریزی آموزشی، برنامه‌ریزی درسی، برنامه‌ریزی اجرایی و برنامه‌ریزی ارزشیابی و اصلاح برنامه آموزشی تشکیل شده است (حاجی میررحیمی، ۱۳۸۶). به منظور ارائه آموزش به دانشجویان قبل از هر عملی برنامه‌ریزی آموزشی انجام می‌گردد. در انجام برنامه‌ریزی آموزشی برای رشته‌ها و دوره‌های تحصیلی توجه به تمامی ابعاد و عناصر نظام آموزش عالی ضروری می‌باشد. به عبارت دیگر قسمتی از نتایج حاصل از نظام آموزشی، تابعی از تعامل بین زیر نظام آموزشی و دیگر زیرنظام‌های جامعه است. برنامه‌ریزی آموزشی باید دقیقاً به تعامل بین نظام آموزشی و بخش‌های دیگر جامعه از قبیل نظام سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بیندیشد (مشایخ، ۱۳۸۸، ص: ۵۷). داوطلبان ورود به دانشگاه‌ها محصولی از همین نهادها و نظام‌های اجتماعی هستند که مطالعه وضعیت آنها برای تصمیم‌گیری از ضروریات اصلی فرایند برنامه‌ریزی آموزشی به شمار می‌رود. از الزامات برنامه‌ریزی آموزشی دقیق و جامع، مطالعه و تشخیص چگونگی وضعیت ورودی‌های دانشگاه است، یعنی نه تنها کمیت آنها مدنظر است، که اطلاع منظم از چگونگی وضعیت تحصیلی داوطلبان کنکور نیز مستلزم توجه بوده و مشخص کننده نقاط ضعف و قوت آنها می‌باشد. ادامه تحصیل در سطح آموزش عالی نیازمند سطحی از مجموعه توانمندی‌ها و قابلیت‌هایی است که باید در داوطلبان دانشگاه وجود داشته باشد. این میزان توانایی تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار می‌گیرد که بر چگونگی کم و کیف وضعیت تحصیلی آنها اثرگذار بوده و باید برای انجام برنامه‌ریزی‌های دقیق مورد توجه مسئولین قرار بگیرند. در سال‌های اخیر تلاش و تمرکز مسئولان بر آن بوده است که با ایجاد تغییراتی در نظام آموزش عالی، فارغ‌التحصیلان مؤثری را برای پاسخگویی به نیازهای جامعه تربیت کنند. با ارزش‌ترین سرمایه برای یک جامعه افرادی تحصیل کرده و به ویژه جوانان موفق از جمله دانشجویانی می‌باشد که در آینده‌ای نه چندان دور وظایف و پست‌های مدیریتی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... بر عهده این قشر می‌باشد. برای تحقق چنین هدفی باید به وضعیت تحصیلی دانشجویان به طور جدی پرداخت (عنایتی نوین‌فر، ۱۳۸۹). دانشجویان، مهم‌ترین و اصلی‌ترین مشتریان نظام آموزش عالی را تشکیل می‌دهند، لذا اکثر مراکز و موسسات آموزش عالی در تلاشند تا کیفیت آموزش و وضعیت تحصیلی دانشجویان خود را بهبود بخشند. گوللا^۱ (۱۹۹۹) نشان داد که درک دانشجو از کیفیت خدمات مقدم بر رضایت آنهاست. درک مثبت کیفیت خدمات می‌تواند منجر به رضایت دانشجویان گردد و رضایت دانشجویان ممکن است از طریق ارتباطات شفاهی باعث جذب دانشجویان جدید گردد و همچنین آنها را برای دوره‌های بالاتر به دانشگاه بازگرداند. وضعیت تحصیلی به معنای موقعیت تحصیلی است. برای تعیین این موقعیت در نزد داوطلبان از دو معرف پیشرفت تحصیلی و رضایت تحصیلی استفاده می‌گردد. پیشرفت تحصیلی به معنی جلو رفتن و ترقی در تحصیل علم است که در مقابل پس رفتن در تحصیل علم قرار دارد. رضایت تحصیلی نیز به معنی خشنودی فرد از رشته تحصیلی خود می‌باشد

(جاراللهی، ۱۳۸۰، ص: ۱۵۴). وضعیت تحصیلی دانشجوی، به پیشرفت یا افت تحصیلی وی گفته می‌شود که به منزله میزان موفقیت دانشجو در کسب مهارت‌های علمی و تخصصی است. برای سنجش وضعیت تحصیلی دانشجویان، از ابزارهای مختلفی مانند معدل کل، ترم‌های مشروطی، تعداد واحدهای مردودی یا قبولی و نظرات استادان استفاده می‌شود (صادقی و باقریان، ۱۳۹۱). از نظر لاورین (۱۳۷۸) اصطلاح توفیق تحصیلی به جلوه‌ای از وضعیت تحصیلی دانش‌آموز یا دانشجو اشاره دارد. این جلوه ممکن است نشان‌دهنده نمره برای یک دوره، میانگین نمرات برای مجموعه‌ای از دوره‌ها در یک درس یا میانگین نمرات دوره‌های مختلف باشد (خیر، ۱۳۹۱). آگاهی و شناخت از عوامل تاثیرگذار بر وضعیت تحصیلی داوطلبان رشته‌های آموزشی می‌تواند باعث بهبود برنامه‌ریزی و مدیریت برنامه آموزشی رشته‌های تحصیلی گردد و از افت تحصیلی^۱ که یکی از معضلات نظام آموزشی و بخصوص در برخی از رشته‌ها از جمله علوم انسانی است و موجب به هدر رفتن بسیاری از منابع می‌شود نیز جلوگیری نماید و در نهایت نظام آموزش عالی، نیروی آموزش دیده و کارآمدی را به جامعه عرضه کند. عواملی که کیفیت وضعیت تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهند طیف وسیعی از عوامل خانوادگی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، ارتباطی، تحصیلی، آموزشی و ... را در برمی‌گیرند. از آنجا که عوامل گوناگونی بر وضعیت تحصیلی داوطلبان در مقاطع مختلف تحصیلی و بر حسب رشته تحصیلی می‌توانند تأثیر متفاوتی داشته باشند و تاکنون کمتر پژوهشی به بررسی این عوامل در سه مقطع (کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) و در سه گروه از رشته‌های آموزشی (علوم انسانی، فنی- مهندسی و علوم پایه) پرداخته است، تحقیق حاضر در نظر دارد به شناخت عوامل مؤثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان رشته‌های مختلف در سه مقطع تحصیلی و اولویت بندی آنها با یکدیگر به عنوان عنصر مهم در فرآیند کیفیت آموزش عالی بپردازد. در پژوهش حاضر سعی گردید تا با شناسایی عوامل مؤثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان در رشته‌های مختلف تحصیلی (علوم انسانی، فنی- مهندسی و علوم پایه) و در مقاطع مختلف تحصیلی گامی کوچک در جهت شناخت و بهبود کیفیت وضعیت تحصیلی داوطلبان برداشته شود. لذا سوالات اساسی این پژوهش عبارتند از:

۱. عوامل مؤثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان در مقاطع مختلف تحصیلی (کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکتری) کدامند؟
۲. عوامل مؤثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان رشته‌های مختلف آموزشی (علوم انسانی، فنی- مهندسی، علوم پایه) کدامند؟
۳. اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان رشته‌های مختلف (علوم انسانی، فنی- مهندسی و علوم پایه) بر حسب مقاطع مختلف تحصیلی (کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) به چه صورت است؟

ادبیات پژوهش

جهت پاسخگویی به سوالات پژوهش لازم آمد که ادبیات نظری و پیشینه موجود مورد مطالعه قرار گرفته و با طرح چارچوب مفهومی تحقیق به سوالات پژوهش پاسخ داده شود. در این رابطه ابتدا به بیان توضیحاتی در رابطه با عوامل و عناصر مؤثر بر وضعیت تحصیلی پرداخته و پس از آن چارچوب مفهومی مطرح می‌گردد. توفیق تحصیلی به عنوان یکی از متغیرهای وابسته همواره مورد توجه محققان قرار گرفته است. یادگیری و توفیق تحصیلی در گرو عوامل بی‌شمار و مجموعه‌ای از فرایندهایی است که به سادگی قابل شناسایی و کنترل نمی‌باشند. عوامل مربوط به فرد، خانواده، همسالان، محیط مدرسه و جامعه هر یک در زمره عوامل مولد مستعد کننده و ظاهراً سازنده بعد عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان می‌باشند. بنابراین برای تحلیل و بررسی، عواملی را که باعث توفیق تحصیلی می‌شوند، شبکه‌ای از تأثیر و تاثرات قابل طرح است که به سادگی قابل تفکیک نبوده و لزوماً نوعی همه جانبه‌نگری را طلب می‌نماید-

۱. Academic Attrition

(پورشافی، ۱۳۷۰). عقل سلیم می‌پذیرد که متقاضیان ورود به دانشگاه با وضعیت تحصیلی بالا در زمان ورود، باید سطح عملکرد بالایی هم در دانشگاه داشته باشند. ادبیات موجود در دهه‌های گذشته شاهد بحث‌های زیادی در رابطه با بهترین عوامل تعیین‌کننده عملکرد تحصیلی در دانشگاه است. (کیوشابا^۱، ۲۰۰۹). به نظر کرلینجر و پدهازور^۲ (۱۹۷۳) در یک طبقه-بندی کلی می‌توان یافته‌های موجود در این زمینه را به دو گروه تقسیم نمود. دسته اول، پژوهش‌هایی هستند که به نقش متغیرهای پیش‌بینی که فرد نقشی در شکل‌گیری آنها ندارد، استناد شده؛ متغیرهایی همچون وضعیت اقتصادی-اجتماعی، خانواده، ترتیب تولد و آموزش‌های اولیه. در گروه دوم تحقیقاتی مطرح می‌شوند که به مواردی چون نقش آزمون‌ها، ارزیابی‌های اولیه و شاخص‌های تحصیلی، در پیش‌بینی عملکرد فرد پرداخته‌اند (سامانی و جوکار، ۱۳۸۱). همچنین نظریه بهره‌وری آموزشی والبرگ^۳ (۱۹۸۱) سه گروه از نه عامل را تعیین کرد که بر مهارت‌های رفتاری و شناختی مؤثر برای بهینه‌سازی یادگیری بنا شده‌اند که بر کیفیت عملکرد تحصیلی مؤثر است. شایستگی (توانایی، بهسازی و انگیزش)، آموزش (کمیت و کیفیت)، محیط (خانه، کلاس درس، دوستان و تلویزیون). (فاروق^۴ و همکاران، ۲۰۱۱) به نقل از روبرتز^۵، ۲۰۰۷). از نظر ورستنبرگ و هوگس^۶ (۱۹۹۵) علاوه بر ساختار اجتماعی، مشارکت والدین در آموزش کودکان، نرخ موفقیت تحصیلی آنها را بالا می‌برد (فاروق و همکاران، ۲۰۱۱).

با یک رویکرد جامع می‌توان عوامل مؤثر و دخیل در عملکرد تحصیلی را در قالب سه دسته عامل مطرح و مورد بررسی قرار داد: عوامل فردی، عوامل درون سازمانی (مدرسه یا دانشگاه)، عوامل برون سازمانی (خارج از محیط آموزشی). فهرستی از مولفه‌های مختلف، ذیل عنوان عوامل فردی قرار می‌گیرند که در پیشرفت یا افت تحصیلی نقش دارند. مولفه‌هایی نظیر داشتن هدف، عزت نفس، انگیزه، اضطراب، روش مطالعه، هوش، توجه، برنامه‌ریزی، جنسیت، عوامل بدنی، نارساخوانی، سازش نایافتگی رفتاری، شرایط عاطفی و روانی و غیبت از مدرسه (تمنایی‌فر و همکاران، ۱۳۸۶: ۴۰). خصوصیات شخصیتی، کمبودهای ذهنی، اختلالات روانی و عاطفی از جمله عوامل شکست تحصیلی تلقی می‌شوند، اما شکست تحصیلی گروه‌های عظیمی از فراگیران و هم‌چنین مطالعاتی که در مورد شکست تحصیلی انجام گرفته عامل فردی را به عنوان مفیدترین دلیل شکست تحصیلی مورد تاکید قرار داد (پاشایی، ۱۳۸۸). از نظر فرانکیز و همکاران (۲۰۰۴) تاثیر متغیرهای شخصی همچون انگیزش و توانایی، بر موفقیت تحصیلی به خوبی تثبیت شده است (نونیز^۷ و همکاران، ۲۰۰۶). از عوامل درون سازمانی می‌توان به معلمان، فضا، امکانات و تجهیزات و مشکلات ساختاری (تمنایی‌فر و همکاران، ۱۳۸۶) اشاره داشت. عوامل مؤثر بر توفیق تحصیلی از بعد تعلیم و تربیت، مسائل آموزشی، موضوع مورد مطالعه، شیوه‌های تدریس، شیوه‌های ارزشیابی، جو روانی آموزشگاه، تجارب ناخوشایند فراگیران در کلاس یا آموزشگاه، تعامل شاگرد و معلم و روابط ناسالم کارکنان آموزشگاه مورد توجه است. عوامل فوق در تحقیقات مختلف مورد استفاده واقع شده و نشان داده‌اند که توفیق تحصیلی را پیش‌بینی می‌نمایند از جمله این عوامل عبارتند از: محیط خانه، والدین، آموزش، رابطه بین والدین، انگیزش، متغیرهای شخصی مانند درون‌گرایی و برون‌گرایی، خود ادراکی و سازگاری (خیر، ۱۳۹۱). عوامل برون سازمانی مجموعه وسیعی از پدیده‌ها و مولفه‌های گوناگون خارج از نظام آموزشی را در برمی‌گیرد که در یک برداشت و تقسیم‌بندی کلی در این قسمت تحت عنوان عوامل خانوادگی، محیطی-اجتماعی و همسالان بررسی می‌شوند.

۱. Kyoshiba

۲. Kerlinger & Pedhazur

۳. Walberg

۴. Farooq

۵. Roberts

۶. Furstenberg & Hughes

۷. Nonis

در خصوص تاثیر موقعیت اجتماعی اقتصادی بر موفقیت‌های تحصیلی (عملکرد تحصیلی) نظریه‌های مختلفی ارائه شده است. عوامل موثر بر موفقیت‌های تحصیلی به هم وابسته‌اند، زیرا هرچه فرهنگ خانواده به فرهنگ آموزشی نزدیک‌تر باشد و هرچه درآمد آن به جوانان امکان بیشتری برای ادامه تحصیل بدهد احتمال موفقیت بیشتر است، ولی این عوامل به صورت مکانیکی عمل نمی‌کنند و اهمیت آنها برحسب جوامع تغییر می‌یابد (جمالی، ۱۳۹۰). در مطالعات تربیتی همواره ارتباط معنی‌داری بین عوامل موفقیت و عدم موفقیت تحصیلی با زمینه‌های خانودگی یافت شده است. بر طبق این مطالعات عواملی چون شغل و تحصیلات والدین، وضعیت اقتصادی، کیفیت مسکن بر موفقیت یا عدم موفقیت تحصیلی تاثیر می‌گذارند (حجازی، ۱۳۸۳). همچنین سطح سواد والدین، درآمد والدین و اشتغال والدین به عملکرد تحصیلی مرتبط است. دسته دیگر عوامل برون سازمانی موثر بر افت تحصیلی، به غیر از عوامل خانوادگی، مجموعه شرایط و زمینه‌های اجتماعی و محیطی اثرگذار بر پیشرفت یا شکست تحصیلی فراگیران است. این عوامل به ویژه تاثیر منفی خود را در مقطع متوسطه و دوران دانشگاه نشان می‌دهد. عملکرد تحصیلی متاثر از عواملی نظیر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و پیشینه تحصیلی می‌باشد. (کیوشابا، ۲۰۰۹) مشکلات فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، مشکل مسکن، سطح درآمد پایین و شیوه‌های گذران اوقات فراغت می‌تواند با افت تحصیلی یادگیرندگان رابطه داشته باشد و به نظر می‌رسد که رابطه افت تحصیلی با مشکلات اقتصادی و اجتماعی و معضل مسکن مستقیم است (پاشایی، ۱۳۸۸).

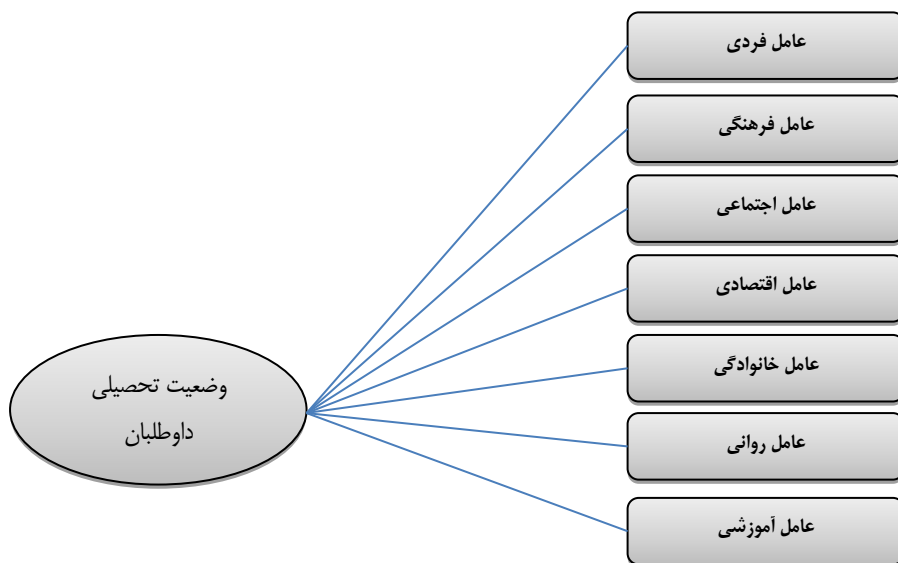
برخی از پژوهش‌های داخلی و خارجی در زمینه وضعیت تحصیلی با هدف بررسی عوامل موثر بر آنها انجام گردیده است. باکویی و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی به بررسی عوامل موثر بر وضعیت تحصیلی دانشجویان مامایی دانشگاه علوم پزشکی پرداختند. نتایج نشان داد که ۱۰/۵ درصد از اعضای نمونه در گروه ضعیف، ۷۶/۳ درصد در گروه متوسط و ۱۳/۲ درصد در گروه خوب قرار داشتند. بین سه گروه از نظر عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی و اقتصادی تفاوت معناداری وجود نداشت ولی از نظر عوامل روانی، میزان مشکلات خانوادگی، ارتباط با جنس مخالف و مشکل ارتباطی با دوستان همجنس، در گروه دانشجویان ضعیف به طور معناداری بیشتر از دو گروه دیگر بود. از عوامل آموزشی حضور در کلاس، برنامه‌ریزی درسی و یادداشت برداشتن از مطالب ارائه شده در کلاس از عوامل موثر معنی‌دار مطرح شدند. روحی و آسایش (۱۳۹۱) نیز در پژوهشی به بررسی وضعیت انگیزه تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گلستان پرداختند. نتایج نشان داد که وضعیت انگیزه تحصیلی دانشجویان در این مطالعه نسبتاً مطلوب بود اما نمرات انگیزه درونی دانشجویان در سطح مناسبی قرار نداشت. جوهری و همکاران (۱۳۹۱) نیز به پژوهشی با عنوان وضعیت تحصیلی دانشجویان دانشکده پزشکی دانشگاه شاهد طی سال‌های ۱۳۷۱ تا ۱۳۸۸ پرداختند. نتایج نشان داد که بین معدل، میانگین نمرات علوم پایه، کارآموزی و کارورزی ارتباط معنادار و بین معدل و تعداد مشروطی همبستگی معکوس دیده شد. بین معدل، میانگین نمرات علوم پایه، کارآموزی و کارورزی دختران و پسران تفاوت معنادار وجود داشت. از پژوهش‌های خارجی نیز ملامبو^۱ (۲۰۱۱) به تحلیلی بر چند عامل موثر بر عملکرد تحصیلی دوره مقدماتی بیوشیمی دانشگاه غرب هند پرداختند. نتایج نشان از معناداری ارتباط بین شرایط ورودی و جنس و سن بر عملکرد تحصیلی و بی معنا بودن رابطه اولویت یادگیری و مدرک تحصیلی بر عملکرد تحصیلی داشت. فاروق و همکاران (۲۰۱۱) به بررسی عوامل موثر بر کیفیت عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پرداختند. نتایج مشخص کننده‌ی اهمیت تاثیر موقعیت اجتماعی - اقتصادی و سواد والدین بر تمامی عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در موضوعاتی نظیر ریاضیات و انگلیسی، تاثیر بیشتر سواد والدین بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، بهتر بودن عملکرد تحصیلی دختران از پسران بود. گارگر^۲ و همکاران (۲۰۱۰) به پژوهشی با عنوان سوابق اولیه بر عملکرد مورد انتظار دانشجویان پرداختند. نتایج نشان داد که منبع درونی کنترل دانشجویان انتظارات دانشجویان را از ادغام اجتماعی، خودپنداره تحصیلی و معدل پیش‌بینی می‌کند و ادغام اجتماعی به طور معناداری خودپنداره تحصیلی را

^۱ . Mlambo

^۲ . Garger

پیش‌بینی می‌کند. مفهوم خود‌پنداره تحصیلی به طور قابل توجهی ادراکات اولیه از نمره مورد انتظار را فراتر از سطح فعلی دانشجویان که با معدل اندازه‌گیری می‌شود را پیش‌بینی می‌کند.

از مطالعه پیشینه مشخص شد که عامل فردی به عنوان یک عامل اثر گذار بر وضعیت تحصیلی داوطلبان، شامل ویژگی‌های دموگرافیکی نظیر سن، جنس و... می‌گردد. گاهی محققان عوامل روانی را به عنوان زیر مولفه‌ای از عامل فردی در نظر گرفته و در برخی موارد به عنوان عاملی مهم و تاثیرگذار جدای از عامل فردی مطرح می‌نمایند. در این پژوهش به دلیل وسعت مولفه‌ها و گستردگی معیارهای عامل روانی و اهمیت شناسایی تاثیرات آن بر عملکرد تحصیلی داوطلبان، سعی گردید تا به‌طور مستقل در قالب عامل روانی به این مهم پرداخته شود. در برخی دسته‌بندی‌ها به عوامل درون سازمانی و عوامل برون‌سازمانی اشاره گردیده که نظام آموزشی را مینا قرار داده و سایر عوامل را در رابطه با آن مطرح می‌کنند، لذا عامل آموزشی به همراه خرده‌مولفه‌های خود می‌تواند نقشی بسیار اساسی در تعیین توفیق یا افت تحصیلی یادگیرندگان داشته باشد. به سایر عوامل نیز در زمره عوامل برون سازمانی اشاره شده که می‌توان به عوامل اقتصادی، اجتماعی، خانوادگی و فرهنگی اشاره داشت. در این پژوهش مطابق با مبانی نظری هفت عامل فردی، روانی، خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و آموزشی به عنوان عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی داوطلبان در نظر گرفته و بر اساس آن چارچوب مفهومی پژوهش حاضر تدوین گردید. پس از جمع‌بندی و ارائه این عوامل در چارچوب مفهومی لازم بود تا این عوامل از طریق مصاحبه به سمع و نظر خبرگان آموزشی رسیده و مشخص شود که چه عواملی با ماهیت رشته‌های آموزشی علوم انسانی، علوم پایه و فنی- مهندسی و همچنین مقاطع تحصیلی (کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) تناسب بیشتری داشته و سپس این عوامل مورد دسته‌بندی ویژه‌ای قرار گیرند. از طرفی هر یک از عوامل فوق شامل معیارهای اساسی و مهمی می‌باشند که در مرحله‌ی بعد در نتیجه‌ی انجام مصاحبه با خبرگان آموزشی و اعضای هیأت علمی و مطالعه اسناد بدست آمدند.

شکل ۱. چارچوب مفهومی تحقیق

روش پژوهش:

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ نحوه گردآوری داده به روش کیفی (مطالعه موردی) انجام گردید. "پژوهش موردی عبارت است از مطالعه‌ی عمیق روی نمونه‌هایی از یک پدیده در محیط طبیعی آن و از دیدگاه افرادی که در آن پدیده مشارکت دارند" (گال و همکاران، ۱۳۹۰، ص: ۹۴۵). یان^۱ (۲۰۰۳) انواع مطالعه موردی را به صورت توصیفی، اکتشافی و تبیینی طبقه‌بندی نموده است (کاسیو و اسمیت^۲، ۲۰۰۶). از آنجاکه در این پژوهش سعی شد تا با انجام مصاحبه و بررسی اسناد عوامل موثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان مشخص گردد، این پژوهش به روش تحقیقات موردی اکتشافی انجام گردید. جهت تعیین عوامل اصلی موثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان و ملاک‌های مربوط به آنها از مصاحبه نیمه‌ساختارمند^۳ استفاده شد. جامعه آماری این مرحله از خبرگان و صاحب‌نظران آموزش عالی و اعضای هیئت علمی متخصص تشکیل شد. معیارهایی نظیر: (عضو هیئت علمی در یکی از رشته‌های تحصیلی علوم انسانی، علوم پایه و فنی مهندسی، داشتن سابقه تدریس در مقاطع تحصیلی کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری، داشتن سابقه کار در واحد آموزش دانشگاه‌ها، داشتن تجربه و آگاهی درباره وضعیت تحصیلی داوطلبان) به عنوان ملاک انتخاب مصاحبه‌شوندگان قرار گرفت. این افراد با روش نمونه‌گیری هدفمند و مشتمل بر ۱۰ نفر گردید. جهت شناسایی جامع ملاک‌ها و نشانگرهای موثر در ارزیابی هر یک از عوامل وضعیت تحصیلی داوطلبان و تعیین اولویت و میزان اهمیت هر یک از عوامل و معیارهای شناسایی شده به بررسی اسناد و متون موجود پرداخته شد؛ اسناد در دسترس شامل (گزارش‌های ارزیابی تحصیلی موجود در کشور، پایان‌نامه‌های تحصیلی مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری در حوزه ارزیابی وضعیت تحصیلی، مقالات داخلی و خارجی موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی و مجموعه مقالات منتشر شده از همایش‌های اجرا شده در حوزه ارزیابی تحصیلی و آزمون ورودی دانشگاه‌ها) بود که جامعه آماری این مرحله را تشکیل دادند. روش نمونه‌گیری در این مرحله به صورت نمونه در دسترس بود که تمامی ۴۳ واحد مطالعاتی به دست آمده مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند. با بکارگیری رویکرد سه‌سوسازی موجبات کاهش سوگیری احتمالی و افزایش اعتبار یافته‌های بخش کیفی فراهم گردید. بنابراین جهت پاسخگویی به سوال تحقیق از دو ابزار گردآوری اطلاعات (مصاحبه نیمه‌ساختارمند و اسناد) استفاده شد، علاوه بر آن در حین اجرای ابزار فوق، سعی گردید تا زمان دستیابی به همگونی نتایج و اشباع نظری، روند جمع‌آوری اطلاعات مصاحبه و بررسی اسناد ادامه یابد. تحلیل داده‌های مصاحبه نیمه ساختاریافته از طریق روش تحلیل محتوا با استفاده از تحلیل مقوله‌ای انجام شد. در حین مصاحبه چهارچوب مفهومی مورد بحث با مصاحبه‌شوندگان قرار گرفت و در نتیجه پنج مقوله عمده به عنوان عوامل موثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان مطرح گردیدند که بازتحلیل اسناد قویاً پنج عامل فوق را تایید نمود. سپس با بررسی یکایک اسناد سعی شد تا سایر داده‌های کیفی موجود در اسناد بر اساس محتوا و نزدیکی آنها با پنج مقوله عمده تعریف شده و گروه‌بندی گردند. در مرحله بعد خرده مقولات به دست آمده از تحلیل اسناد شمارش و نرخ فراوانی و بسامد آنها مورد توجه قرار گرفت. سپس از تکنیک آنتروپی شانون جهت تحلیل داده‌های بدست آمده و تعیین ضریب اهمیت و بار اطلاعاتی آنها استفاده گردید. اطلاعات به دست آمده با استفاده از تکنیک آنتروپی شانون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و میزان اهمیت و بار اطلاعاتی هر یک از عوامل، ملاک‌ها و نشانگرها بدست آمد. تکنیک آنتروپی شانون روشی جدید است که از تئوری سیستم‌ها برگرفته شده است. این روش پردازش داده‌ها را در میحث تحلیل محتوا با نگاهی

^۱ . Yin

^۲ . Xiao & Smith

^۳ .semi- structured interview

جدید مطرح می‌کند. بر اساس این روش تحلیل داده‌ها در تحلیل محتوا بسیار قوی‌تر و معتبرتر عمل خواهد کرد. جهت تحلیل محتوا مراحل مختلفی طی می‌شود. از جمله این مراحل می‌توان سه مرحله عمده زیر را ذکر کرد: مرحله قبل از تحلیل (آماده سازی و سازماندهی)، بررسی مواد (پیام)، و پردازش نتایج کانون توجه روش آنتروپی شانون بر مرحله سوم تحلیل محتوا یعنی پردازش داده‌های جمع آوری شده از پیام است (آذر، ۱۳۸۰). برای تشریح الگوریتم روش آنتروپی شانون لازم است که ابتدا پیام بر حسب مقوله‌ها به تناسب هر پاسخگو در قالب فراوانی شمارش شود. نتیجه، جدول فراوانی‌ها خواهد شد که در تحلیل هر عامل مؤثر در تضمین کیفیت رشته مدیریت آموزشی ذکر گردیده است. این روش در سه مرحله انجام می‌گیرد:

در مرحله اول: طبق فرمول ذیل، فراوانی‌ها، بهنجار می‌گردند.

$$P_{ij} = \frac{F_{ij}}{\sum_{i=1}^m F_{ij}} \quad (i = 1, 2, \dots, m ; j = 1, 2, \dots, n)$$

در مرحله دوم بار اطلاعاتی هر مقوله طبق فرمول ذیل مورد محاسبه قرار گرفت:

$$E_j = -K \sum_{i=1}^m [p_{ij} L_n P_{ij}] \quad (j = 1, 2, \dots, n)$$

$$K = \frac{1}{L_n m}$$

در تحقیق حاضر میزان m ، ۴۳ در نظر گرفته شده است. در مرحله آخر میزان ضریب اهمیت هر نشانگر مطابق فرمول ذیل محاسبه گردید:

$$W_j = \frac{E_j}{\sum_{j=1}^n E_j}$$

از تقسیم بار اطلاعاتی هر نشانگر بر مجموع بار اطلاعاتی کل نشانگرهای یک عامل، ضریب اهمیت هر نشانگر بدست می‌آید. مجموع ضریب اهمیت هر یک از عوامل در صورت درستی محاسبات برابر با یک می‌باشد.

یافته های پژوهش:

یافته‌های مرتبط با سوال اول و دوم پژوهش: عوامل مؤثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان در مقاطع مختلف تحصیلی (کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکتری) و رشته‌های مختلف آموزشی (علوم انسانی، فنی - مهندسی، علوم پایه) کدامند؟

در پاسخ به سوال اول مصاحبه مبنی بر اینکه به غیر از عوامل (فردی، روانی، خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و آموزشی) چه عامل یا عوامل مهم دیگری را می‌توان در زمره‌ی عوامل مؤثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان لحاظ نمود، مصاحبه شونده‌گان ضمن اینکه تمامی عوامل فوق را تایید نمودند، به عوامل سیاسی،

تحول و توسعه تکنولوژی، جغرافیایی و محیطی و عامل عقیدتی اشاره داشتند. این عوامل نیز به عنوان عناصر کلان نظام محیطی - اجتماعی می‌باشند که می‌توانند در وضعیت تحصیلی داوطلبان ورود به مقاطع بالاتر موثر باشند. این عوامل کلان می‌توانند به عنوان عوامل بازدارنده یا مقدم بر وضعیت تحصیلی داوطلبان به شمار آیند که گاهی به عنوان امتیاز و گاهی هم همچون مانعی برای رشد و پیشرفت تحصیلی داوطلبان محسوب می‌گردند. همچنین در طی فرایند مصاحبه از پاسخگویان خواسته شد تا شاخص‌هایی را برای اندازه‌گیری هر یک از عوامل فوق مطرح نمایند. در سوال دوم مصاحبه از پاسخگویان خواسته شد تا شاخص‌هایی را برای اندازه‌گیری هر یک از عوامل فوق مطرح نمایند، مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند که برای پاسخ به این سوال بهتر است ادبیات نظری موجود مورد بررسی قرار بگیرد، ولی به برخی از شاخص‌ها در رابطه با هر یک از عوامل اشاره داشتند. به طور نمونه جملات و عبارات مندرج در جدول ۱ گویای چگونگی کدگذاری و استخراج برخی از مقولات و معیارهای مرتبط با آنها می‌باشد. با این توضیح که شواهد گفتاری همان رخدادها، وقایع و پدیده موجود در کلام مصاحبه‌شوندگان هستند که ارتباط معنی‌داری با مقولات مورد تحقیق دارند. در جدول ذیل بخشی از شواهد گفتاری شناسایی شده در حوزه عامل اقتصادی و شناسایی معیارهای مرتبط با آن آورده شده است.

جدول ۱. نمونه ای از تحلیل محتوای متن مصاحبه‌ها

ردیف	شواهد گفتاری مرتبط با عامل اقتصادی	معیارهای مستخرج
۱	بعضی رشته‌ها در دیسیپلین شاخص هستند و پایگاه اجتماعی و اقتصادی بالاتری دارند. مثلاً در علوم پایه، پزشکی شاخص است و در فنی مهندسی محبوبیت بیشتر نصیب برق و کامپیوتر است و خواهان بیشتری دارند و این مسئله به خاطر بازار کار است.	- اهمیت بازار کار رشته تحصیلی.
۲	از لحاظ اقتصادی کنکور دوره لیسانس یک بازی یا مافیا است. خانواده عامل موثری است که داوطلب را ساپورت می‌کند و باعث می‌شود که داوطلبان دانشگاه‌های بهتری قبول بشوند، اگر امکانات اقتصادی نباشد فرد باید انگیزه قوی‌تری برای قبولی داشته باشد.	-تأثیر وضعیت معیشت و امکانات اقتصادی برای قبولی داوطلبان.

همچنین در جدول ۲ سعی شد تا مقولاتی را که به عنوان شاخص از آنها استخراج گردیده به تفکیک عوامل، مقاطع و رشته تحصیلی در جدول ذکر شود:

اجتماعی و فرهنگی	اقتصادی	آموزشی	خانوادگی	فردی	عوامل	
					ردیف	
وجهه اجتماعی در داشتن درجات تحصیلی بالاتر	وضعیت معیشت	دشواری دوره آموزشی در مقطع کارشناسی	زیر بنای فکری خانواده	علاقه و انگیزه تحصیلی	۱	
الگو برداری از موفقیت عملکرد دوستان و همکلاسی‌ها	اهمیت درآمد زایی رشته تحصیلی	جو گروه آموزشی	ترتیب توالد	هدف فرد از تحصیل	۲	
حمایت اجتماعی از تحصیل در برخی رشته‌ها و مقاطع	مشکلات اقتصادی	شرکت در کلاس - های آمادگی کنکور	تعداد فرزندان خانواده	استعداد فرد در رابطه با رشته	۳	
وجود برابری فرصت‌های آموزشی در جامعه	آینده شغلی	برنامه‌ریزی گروه آموزشی	تشویق خانواده در رابطه با ادامه تحصیل	بومی یا غیر بومی بودن	۴	
امید به آینده	بازار کار رشته تحصیلی	صرف زمان جهت هدایت تحصیلی داوطلب	آزادی جوان در انتخاب آینده تحصیلی	سطح خلاقیت فردی	۵	
حمایت اجتماعی از تولید علم و نوآوری		امکانات آموزشی دانشگاه	انتظارات خانواده از فرزندان	پشتکار و تلاش فرد	۶	
ترس از رفتن به سربازی		توانایی و تخصص اساتید	اجبار خانواده به ادامه تحصیل	سطح علمی داوطلبان	۷	
حمایت اجتماعی از تحصیل		روش تدریس اساتید	وضعیت مالی خانواده	آگاهی نسبت به رشته	۸	
وجهه اجتماعی رشته تحصیلی		ارتباط و برخورد استاد با دانشجو	حمایت مالی خانواده از دانشجو	تمایل به ازدواج	جنس	۹
			محیط و جو خانواده	سن		۱۰
			سطح سواد و تحصیلات خانواده	سن	۱۱	
			هدایت تحصیلی فرزندان		۱۲	

عوامل ردیف	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری	علوم انسانی	علوم پایه و فنی - مهندسی
					۱
۲	کنجکاوی برای موقعیت جدید دانشگاه	دستیابی به پایگاه اجتماعی بالاتر	انگیزه های فردی و محیطی	تشویق و حمایت مدارس از علوم انسانی	علاقه و انگیزه فردی
۳	شرکت در کلاس‌های کنکور	فشار مسائل آموزشی در هدایت به برخی رشته‌ها	انگیزه کسب معلومات بیشتر	شرایط بازار کار	سطح سواد و دانش
۴	جذابیت روبه‌رویی با جنس مخالف	انگیزه دستیابی به درآمدهای بالاتر	فضای علمی	علاقه و انگیزه علم اندوزی	خلاقیت ذهنی
۵	حمایت اجتماعی از برخی رشته‌ها	نگیزه موفقیت در ازدواج	آینده شغلی بهتر	جو سیاسی	امکانات پژوهشی
۶	انرژی و شوق جوانی	فرار از سربازی	رتباط با جامعه علمی خارج از کشور		هوش فردی
۷	ترغیب خانواده در ورود به دانشگاه		خلاقیت فردی		امکانات تحقیق و پژوهش
۸	فضای آموزشی		علاقه و انگیزه تحصیلی		بازار کار
۹			علاقه به رشته تحصیلی		شرایط اقتصادی
۱۰			شان و وجه اجتماعی بالاتر		جایگاه اجتماعی رشته
۱۱			برنامه‌ریزی حرفه‌ای		ارتباط با صنعت
۱۲			انگیزه دستیابی به درآمدهای بالاتر		
۱۳			فرار از بار مسئولیت		

یافته‌های مرتبط با سوال سوم پژوهش: اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان رشته‌های مختلف (علوم انسانی، فنی- مهندسی و علوم پایه) بر حسب مقاطع مختلف تحصیلی (کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) به چه صورت است؟

در پژوهش حاضر علاوه بر مصاحبه، جهت شناسایی جامع ملاک‌ها و نشانگرهای مؤثر در ارزیابی هر یک از عوامل وضعیت تحصیلی داوطلبان و افزایش اعتبار داده‌ها به مطالعه اسناد علمی موجود در این حوزه پرداخته شد. عوامل (فردی و روانی، خانوادگی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی، آموزشی) که در نتیجه مصاحبه به عنوان عوامل اساسی مؤثر بر عملکرد تحصیلی داوطلبان مشخص شده بود، در بررسی اسناد نیز مورد تایید قرار گرفت. پس از آن به تعیین معیارهای هر کدام از این عوامل پرداخته و سپس به شمار مقوله‌ها و تعیین نرخ فراوانی هر یک از آنها و بعد به تجزیه و تحلیل کیفی با استفاده از تکنیک آنتروپی شانون پرداخته شد تا میزان اهمیت و بار اطلاعاتی هر یک از معیار‌ها و عوامل بدست آیند که در جدول ذیل به تفکیک عوامل مورد بحث قرار گرفته‌اند

عامل فردی

جدول ۳. میزان بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت معیارهای مربوط به عامل فردی

نشانگرها	فراوانی	بار اطلاعاتی	ضریب اهمیت
جنسیت	۵۵۱	۰,۸۳	۰,۲۸
سن	۲۳۱	۰,۷۰	۰,۲۴
تاهل	۱۶۲	۰,۷۳	۰,۲۵
بومی	۱۲۳	۰,۶۶	۰,۲۳
فراوانی کل	۲,۹۲		۱

از مطالعه و بررسی ۴۳ سند، ۸ معیار در رابطه با عامل فردی بدست آمد که ۴ معیار آن دارای مقادیر متجانس بوده، لذا پس از به دست آمدن ماتریس بهنجار از فرایند تحلیل کنار رفتند. نتایج تحلیل در رابطه با سایر معیارها بیانگر این است که بیشترین ضریب اهمیت (۰,۲۸) و بار اطلاعاتی (۰,۸۳) به معیار جنسیت داده شده و اولویت دوم به معیار تأهل با ضریب اهمیت (۰,۲۵) و بار اطلاعاتی (۰,۷۳) اختصاص دارد.

عامل خانوادگی

جدول ۴. میزان بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت معیارهای مربوط به عامل خانوادگی

معیارها	فراوانی	باراطلاعاتی	ضریب اهمیت

مشکلات زناشویی	۳	۰,۱۷	۰,۰۴
ارتباطات در خانواده	۷۷	۰,۰۶	۰,۰۱
حمایت والد از فرزند	۷	۰,۲۶	۰,۰۶
میزان مشکلات خانوادگی	۱۳	۰,۳۸	۰,۰۸
نفوذ والدین در انتخاب رشته	۳	۰,۱۷	۰,۰۴
زندگی با خانواده	۱۵	۰,۳۹	۰,۰۸
انتظار والد از عملکرد تحصیلی	۱۲	۰,۴۸	۰,۱۱
ساختار خانواده/گسستگی پیوستگی خانواده	۱۵	۰,۴۶	۰,۱۰
سطح سواد اعضای خانواده	۱۵۳	۰,۵۷	۰,۱۲
سبک و نحوه تربیت والدین	۱۳	۰,۴۵	۰,۱۰
جو و محیط خانواده	۵۲	۰,۱۹	۰,۰۴
تعداد اعضای خانواده	۵۱	۰,۳۶	۰,۰۸
شغل والدین	۷۷	۰,۴۶	۰,۱۰
فراوانی کل		۴,۲۳	۱

از مطالعه و بررسی ۴۳ سند، ۲۱ معیار در رابطه با عامل خانوادگی بدست آمد که ۸ معیار آن دارای مقادیر متجانس بوده، لذا پس از به دست آمدن ماتریس بهنجار از فرایند تحلیل کنار رفتند. نتایج تحلیل در رابطه با سایر معیارها بیانگر این است که بیشترین ضریب اهمیت (۰,۱۲) و بار اطلاعاتی (۰,۵۷) به معیار سطح سواد اعضای خانواده داده شده و اولویت دوم به معیار انتظار والد از عملکرد تحصیلی با ضریب اهمیت (۰,۱۱) و بار اطلاعاتی (۰,۴۸) اختصاص دارد.

عامل اقتصادی

جدول ۵. میزان بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت معیارهای مربوط به عامل اقتصادی

معیارها	فراوانی	بار اطلاعاتی	ضریب اهمیت
وضعیت اقتصادی	۱۹۳	۰,۶۲	۰,۱۴
تامین نیازها و هزینه زندگی	۹	۰,۵۰	۰,۱۲
نوع و طبقه شغلی	۵۸	۰,۴۱	۰,۱۰
درآمد ماهیانه	۲۵	۰,۴۲	۰,۱۰
چشم انداز شغلی	۵۵	۰,۲۷	۰,۰۶
ارتباط رشته تحصیلی با شغل	۱۶	۰,۲۲	۰,۰۵
تجربه کاری در رابطه با رشته تحصیلی	۴	۰,۲۸	۰,۰۶
امنیت شغلی	۳	۰,۲۹	۰,۰۷
توانائی شغلی	۷	۰,۱۱	۰,۰۳
پیشینه شغلی	۳	۰,۱۷	۰,۰۴
فرصت اشتغال در جامعه	۴	۰,۳۷	۰,۰۹

مسائل رفاهی	۵	۰,۳۵	۰,۰۸
اشتغال دانشجوی	۷۹	۰,۳۵	۰,۰۸
فراوانی کل		۳,۹۹	۱

از مطالعه و بررسی ۴۳ سند، ۲۲ معیار در رابطه با عامل اقتصادی بدست آمد که ۹ معیار آن دارای مقادیر متجانس بوده، لذا پس از به دست آمدن ماتریس بهنجار از فرایند تحلیل کنار رفتند. نتایج تحلیل در رابطه با سایر معیارها بیانگر اینست که بیشترین ضریب اهمیت (۰,۱۴) و بار اطلاعاتی (۰,۶۲) به معیار وضعیت اقتصادی داده شده و اولویت دوم به معیار تأمین نیازها و هزینه زندگی با ضریب اهمیت (۰,۱۲) و بار اطلاعاتی (۰,۵۰) اختصاص دارد.

عامل اجتماعی فرهنگی

جدول ۶. میزان بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت معیارهای مربوط به عامل اجتماعی- فرهنگی

معیارها	فراوانی	بار اطلاعاتی	ضریب اهمیت
دوری محل تحصیل از محل سکونت	۴	۰,۲۸	۰,۰۶
انتظارات و ارزش های اجتماعی	۳	۰,۱۷	۰,۰۴
حمایت اجتماعی	۳۹	۰,۰۷	۰,۰۲
وضعیت اجتماعی فرهنگی خانواده	۸	۰,۳۵	۰,۰۸
وضعیت اجتماعی	۱۲۶	۰,۴۵	۰,۱۰
سازگاری با افراد/اختلال در کنش اجتماعی	۴	۰,۳۷	۰,۰۸
طبقه اجتماعی	۲۵	۰,۴۲	۰,۱۰
منطقه جغرافیایی محل زندگی	۱۸	۰,۲۳	۰,۰۵
قومیت	۴۰	۰,۲۶	۰,۰۶
شرایط فرهنگی	۷	۰,۳۹	۰,۰۹
ارتباط با دیگران	۱۲	۰,۳۸	۰,۰۹
ارتباط با جنس مخالف	۱۱	۰,۲۳	۰,۰۵
محل سکونت(همراه خانواده، خوابگاه)	۱۷۰	۰,۷۷	۰,۱۸
فراوانی کل		۴,۳۵	۱

از مطالعه و بررسی ۴۳ سند، ۳۶ معیار در رابطه با عامل اجتماعی- فرهنگی بدست آمد که ۲۳ معیار آن دارای مقادیر متجانس بوده، لذا پس از به دست آمدن ماتریس بهنجار از فرایند تحلیل کنار رفتند. نتایج تحلیل در رابطه با سایر معیارها بیانگر اینست که بیشترین ضریب اهمیت (۰,۱۸) و بار اطلاعاتی (۰,۷۷) به معیار محل سکونت (همراه خانواده، خوابگاه) داده شده و اولویت دوم به معیارهای وضعیت اجتماعی و طبقه اجتماعی با ضریب اهمیت (۰,۱۰) و بار اطلاعاتی (۰,۴۵) اختصاص دارد.

عامل روانی

جدول ۷. میزان بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت معیارهای مربوط به عامل روانی

معیارها	فراوانی	بار اطلاعاتی	ضریب اهمیت
انگیزه پیشرفت	۲۳۴	۰,۵۴	۰,۰۷
(خودکارآمدی) عزت نفس	۲۵۵	۰,۵۴	۰,۰۷
اضطراب	۱۱۰	۰,۴۰	۰,۰۵
سلامت عمومی	۱۱۰	۰,۴۱	۰,۰۵
استعداد	۱۸	۰,۳۱	۰,۰۴
هوش	۹۲	۰,۳۰	۰,۰۴
سخت کوشی	۶	۰,۱۷	۰,۰۲
سبک اسنادی	۴	۰,۱۵	۰,۰۲
علاقه به تحصیل	۳۶	۰,۳۸	۰,۰۵
افسردگی	۹۸	۰,۳۵	۰,۰۵
سلامت روان	۱۰۵	۰,۵۲	۰,۰۷
شخصیت	۲۵	۰,۴۹	۰,۰۶
ترس از شکست	۳	۰,۱۷	۰,۰۲
شرایط عاطفی	۴	۰,۲۸	۰,۰۴
استعمال مواد مخدر	۲۱	۰,۰۵	۰,۰۱
آگاهی فراشناختی	۲۸۱	۰,۳۴	۰,۰۴
تفکر انتقادی	۵۵	۰,۱۰	۰,۰۱
خود نظم جویی	۱۰	۰,۲۲	۰,۰۳
تنش/تجربه تنش	۳۸	۰,۳۱	۰,۰۴
توانائی ذهنی	۶	۰,۳۴	۰,۰۴
هدفمندی	۵	۰,۳۰	۰,۰۲
حس تنهائی	۳	۰,۱۴	۰,۰۴
شناخت خود	۲۳	۰,۰۵	۰,۰۱
فشار زندگی	۴	۰,۱۵	۰,۰۲
استقلال	۱۴	۰,۰۷	۰,۰۱
دوستان	۳	۰,۳۰	۰,۰۴
اختلال در کارکرد اجتماعی	۱۷	۰,۲۷	۰,۰۴
فراوانی کل		۷,۶۴	۱

از مطالعه و بررسی ۴۳ سند، ۵۴ معیار در رابطه با عامل روانی بدست آمد که ۲۷ معیار آن دارای مقادیر متجانس بوده، لذا پس از به دست آمدن ماتریس بهنجار از فرایند تحلیل کنار رفتند. نتایج تحلیل در رابطه با سایر معیارها بیانگر اینست که بیشترین ضریب اهمیت (۰,۰۷) و بار اطلاعاتی (۰,۵۴) به معیارهای انگیزه پیشرفت، خود کارآمدی و سلامت روان داده شده و اولویت دوم به معیار شخصیت با ضریب اهمیت (۰,۰۶) و بار اطلاعاتی (۰,۴۹) اختصاص دارد.

عامل آموزشی

جدول ۸. میزان بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت معیارهای مربوط به عامل آموزشی

معیارها	فراوانی	بار اطلاعاتی	ضریب اهمیت
معدل	۶۶۰	۰,۷۸	۰,۰۴
مردودی	۸۸	۰,۶۱	۰,۰۳
تمایل به درس خواندن	۳	۰,۱۷	۰,۰۱
انجام تکالیف درسی	۲۹	۰,۲۴	۰,۰۱
آشنائی با محیط دانشگاه - مدرسه	۹	۰,۳۱	۰,۰۱
رضایت/علاقه به رشته	۶۷	۰,۴۲	۰,۰۲
نوع رشته تحصیلی	۱۴۱	۰,۷۵	۰,۰۳
مقطع	۱۴	۰,۷۲	۰,۰۳
نوع پذیرش	۲۰۳	۰,۳۸	۰,۰۲
نمره علمی	۵۲	۰,۴۵	۰,۰۲
سهمییه	۲۵۱	۰,۶۴	۰,۰۳
پیشینه	۲۶۶	۰,۷۲	۰,۰۳
هیئت علمی	۲۰	۰,۶۰	۰,۰۳
نوع دوره آموزشی	۴۷	۰,۴۳	۰,۰۲
گروه	۲۶	۰,۳۸	۰,۰۲
نگرش به تحصیل	۶	۰,۳۵	۰,۰۲
انتقالی	۲۷	۰,۳۳	۰,۰۲
ترک تحصیل	۲۵	۰,۱۹	۰,۰۱
مهمان شدن در دانشگاه دیگر	۸	۰,۲۹	۰,۰۱
نوع دیپلم	۶۰	۰,۴۶	۰,۰۲
طول مدت تحصیل	۳۴	۰,۴۳	۰,۰۲
میزان اخراج	۱۱	۰,۲۳	۰,۰۱
امور اجرائی	۲۸	۰,۲۰	۰,۰۱

معیارها	فراوانی	بار اطلاعاتی	ضریب اهمیت
تعداد واحد درسی	۴۶	۰,۳۰	۰,۰۱
قبولی در مقطع بالاتر	۴	۰,۱۵	۰,۰۱
انصراف	۱۲	۰,۰۸	۰,۰
تغییر رشته	۱۵	۰,۱۴	۰,۰۱
ترم تحصیلی	۷۲	۰,۴۸	۰,۰۲
آشنائی با قوانین	۱۵	۰,۲۹	۰,۰۱
ورودی	۸۱	۰,۵۹	۰,۰۳
شیوه آموزش	۱۴	۰,۵۴	۰,۰۳
مشارکت در کلاس	۳۲	۰,۱۴	۰,۰۱
حضور در کلاس	۱۷	۰,۳۰	۰,۰۱
برنامه ریزی درسی	۱۴	۰,۵۲	۰,۰۲
امکانات آموزشی	۴۵	۰,۵۸	۰,۰۲
یادداشت برداری از مطالب	۶	۰,۲۳	۰,۰۱
فاصله زمانی بین دو مقطع	۶۴	۰,۴۸	۰,۰۲
توانائی تحصیلی	۲۴	۰,۶۶	۰,۰۳
میزان و زمان و مکان مطالعه	۱۰	۰,۶۱	۰,۰۳
دانشگاه محل تحصیل	۷۹	۰,۶۷	۰,۰۳
مهارت مطالعه	۱۱۵	۰,۲۹	۰,۰۱
رتبه کنکور	۶۴	۰,۴۸	۰,۰۲
نقش آزمون/ارزشیابی	۳	۰,۲۹	۰,۰۱
مشروطی	۲۲۲	۰,۵۹	۰,۰۳
انگیزه تحصیلی	۳	۰,۲۹	۰,۰۱
فعالیت پژوهشی	۸	۰,۲۶	۰,۰۱
شرایط ورودی	۳	۰,۱۷	۰,۰۱
محیط آموزشی	۴۴	۰,۴۰	۰,۰۲
دورنمای ادامه تحصیل	۴	۰,۲۸	۰,۰۱
علاقه به ادامه تحصیل	۱۲	۰,۲۹	۰,۰۱
کارایی برنامه های آموزشی	۳	۰,۱۷	۰,۰۱
اضطراب امتحان	۸۵	۰,۰۲	۰
تعامل استاد و دانشجو	۳	۰,۲۹	۰,۰۱
مدیریت زمان	۳	۰,۱۷	۰,۰۱
برنامه مشاوره	۵	۰,۳۵	۰,۰۲
استفاده از اینترنت	۱۰۱	۰,۲۳	۰,۰۱
آموزش متناسب با نیاز بازار کار	۲۱	۰,۱۳	۰,۰۱
راهبرد یادگیری	۷۳	۰,۱۹	۰,۰۱
فراوانی کل		۲۱,۷۰	۱

از مطالعه و بررسی ۴۳ سند، ۹۹ معیار در رابطه با عامل آموزشی بدست آمد که ۴۱ معیار آن دارای مقادیر متجانس بوده، لذا پس از به دست آمدن ماتریس بهنجار از فرایند تحلیل کنار رفتند. نتایج تحلیل در رابطه با سایر معیارها بیانگر اینست که بیشترین ضریب اهمیت (۰,۰۴) و بار اطلاعاتی (۰,۷۸) به معیار معدل داده شده و سایر معیارها اولویت پس از آن را به خود اختصاص می‌دهند.

بحث و نتیجه گیری:

در دهه‌های اخیر کسب شناخت صحیح از عوامل مؤثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان دانشگاه به یکی از مسائل مهم در برنامه‌ریزی نظام آموزش عالی تبدیل شده است. مطالعات این حوزه می‌تواند علاوه بر تعیین مهم‌ترین عوامل اثرگذار، در تدوین برنامه‌های آموزشی بهتر و ارتقای کیفیت آموزشی، بهبود برنامه‌ریزی و مدیریت برنامه آموزشی رشته‌های تحصیلی، جلوگیری از افت تحصیلی و به هدر رفتن بسیاری از منابع، عرضه نیروی آموزش دیده و کارآمد به جامعه و بهره‌وری منابع مالی و انسانی در هر یک از دوره‌های آموزشی کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری گردد. عواملی که وضعیت تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهند طیف وسیعی از عوامل خانوادگی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، ارتباطی، تحصیلی، آموزشی و ... را دربرمی‌گیرند. تحقیق حاضر سعی نمود تا با تعیین عوامل و نشانگرهای مؤثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان رشته‌های مختلف در سه مقطع تحصیلی به مسئله کیفیت و ارزیابی آموزش عالی یاری رساند. در ادامه بحث یکایک عوامل به همراه عمده‌ترین عناصر آن مورد بحث قرار می‌گیرد:

در رابطه با عامل فردی باید گفت که خصوصیات شخصیتی و متغیرهای فردی از جمله موارد مهمی هستند که به طور خاص و پنهان می‌توانند تأثیر عمده‌ای بر وضعیت تحصیلی داوطلبان داشته باشند. معیارها و عناصر این مولفه (همچون جنسیت، سن، بومی یا غیر بومی بودن محل تحصیل، تأهل و...) به خودی خود به عنوان یک متغیر نمی‌تواند باعث افت یا شکست تحصیلی گردد (تمنایی، ۱۳۸۶ به نقل از قریش‌راد، ۱۳۷۶). فاروق و همکاران (۲۰۱۱)، و ملامبو (۲۰۱۱) در پژوهش خود عامل فوق را از جمله عوامل مؤثر در وضعیت تحصیلی ذکر نموده‌اند و به نقش ویژه آن به عنوان یک عامل مهم در شناخت و توسعه کیفی برنامه‌های تحصیلی توجه نشان دادند که یافته پژوهش با نتایج حاضر همسو است. از تحلیل مصاحبه، ۱۱ شاخص و از تحلیل اسناد نیز ۸ نشانگر برای ارزیابی این عامل در وضعیت تحصیلی داوطلبان نتیجه شد. با تحلیل نتایج، مشخص شد که به غیر از وضعیت تأهل، سایر معیارهای سن، جنسیت، بومی و غیر بومی بودن همگی می‌توانند به عنوان یکی از عوامل فردی مؤثر بر عملکرد تحصیلی داوطلبان مطرح شوند.

همچنین در مطالعات تربیتی همواره ارتباط معنی‌داری بین عوامل موفقیت و عدم موفقیت تحصیلی با زمینه‌های خانودگی یافت شده است (حجازی، ۱۳۸۳). تأثیر خانواده به عنوان یکی از موثرترین عوامل در شکل‌گیری شخصیت افراد و جهت‌گیری‌های تحصیلی آنها فرض می‌شود. نتایج پژوهش‌ها نشان داده است که نوع ساختار، فرهنگ، تربیت، وضعیت اقتصادی، سطح تحصیلات و مشاغل والدین، تعداد فرزندان و... همه و همه می‌توانند بر وضعیت تحصیلی افراد مؤثر باشند. فاروق و همکاران (۲۰۱۱) نیز در پژوهش خود عامل فوق را از جمله عوامل مؤثر در وضعیت تحصیلی ذکر نموده‌اند و به نقش ویژه آن به عنوان یک عامل مهم در شناخت و توسعه کیفی برنامه‌های تحصیلی توجه نشان دادند که یافته پژوهش با نتایج حاضر همپوشی دارد. از تحلیل مصاحبه، ۱۲ نشانگر و از تحلیل اسناد نیز ۲۹ نشانگر برای ارزیابی این عامل در وضعیت تحصیلی داوطلبان نتیجه شد.

عملکرد تحصیلی متاثر از عواملی نظیر وضعیت اقتصادی می‌باشد (کیوشابا، ۲۰۰۹). مشکلات اقتصادی، مشکل مسکن، سطح درآمد، والدین، اشتغال والدین، بازار کار رشته تحصیلی، آینده شغلی و... می‌توانند با افت تحصیلی یادگیرندگان رابطه مستقیم داشته باشد. با این وجود افت تحصیلی هم در خانواده‌های مرفه و هم طبقات محروم جامعه با سبب شناسی متفاوتی دیده می‌شود (پاشایی، ۱۳۸۸). لذا نمی‌توان این عامل را به تنهایی در افت تحصیلی داوطلبان در نظر گرفت. عامل اقتصادی هم به طور خرد در سطح خانواده و هم به طور کلان در سطح جامعه بر وضعیت تحصیلی داوطلبان تاثیرگذار می‌باشد. فاروق و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهش خود عامل فوق را از جمله عوامل موثر در وضعیت تحصیلی ذکر نموده‌اند و به نقش ویژه آن به عنوان یک عامل مهم در شناخت و ارزیابی موفقیت تحصیلی توجه نشان دادند که یافته پژوهش با نتایج حاضر همپوشی دارد. از تحلیل مصاحبه، ۵ نشانگر و از تحلیل اسناد نیز ۳۱ نشانگر برای ارزیابی این عامل در وضعیت تحصیلی داوطلبان نتیجه شد.

در رابطه با عامل روانی نیز می‌توان گفت که مولفه‌هایی همچون هوش، انگیزه، سلامت روان، مهارت‌های شناختی، عزت نفس، اضطراب، سازش نایافتگی رفتاری، شرایط عاطفی و... همه و همه از جمله مواردی هستند که مریبان‌تعلیم و تربیت نقش ویژه‌ای را برای آنها در رابطه با افت یا موفقیت تحصیلی در نظر می‌گیرند. هر ساله مبالغ زیادی از بودجه آموزش و پرورش و موسسات علمی پژوهشی صرف شناسایی و بررسی تاثیر و تاثیر عوامل عاطفی و روانی بر وضعیت تحصیلی دانشجویان می‌گردد که این مسئله حاکی از اهمیت ویژه‌ای است که متخصصان برای این عامل در نظر دارند. معمولاً در بررسی عوامل موثر بر وضعیت تحصیلی مسائل عاطفی و روانی در زمره عوامل فردی مطرح می‌گردد. در این پژوهش جهت بررسی جامع معیارهای روانی و تفکیک آن از ویژگی‌های دموگرافیکی افراد این دو عامل از یکدیگر جدا در نظر گرفته شدند و در بررسی اسناد، به طور خاص به شناسایی معیارهای روانشناختی که می‌توانند بر عملکرد تحصیلی موثر باشند پرداخته شد. گارگر و همکاران (۲۰۱۰)، باکویی و همکاران (۱۳۹۱)، و جوهری و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهش خود عامل فوق را از جمله عوامل موثر در وضعیت تحصیلی ذکر نموده‌اند و به نقش ویژه آن به عنوان یک عامل مهم در شناخت و ارزیابی موفقیت تحصیلی توجه نشان دادند که یافته پژوهش با نتایج حاضر همپوشی دارد. از تحلیل اسناد نیز ۵۴ نشانگر برای ارزیابی این عامل در وضعیت تحصیلی داوطلبان نتیجه شد.

هرچند گفته می‌شود که محیط فرهنگی فراگیر نقش اساسی در موفقیت یا شکست وی دارد، اما دامنه و طبیعت تاثیر فرهنگ بر آموزش آسان برای بحث کردن و دشوار برای تحقیق کردن است. همواره معیارهایی همچون جو اجتماعی، هنجارها و ناهنجارهای اجتماعی و ارزشی، بستر اجتماعی آموزش، حمایت اجتماعی از علم‌اندوزی و نوآوری و... در رابطه با وضعیت تحصیلی فراگیران مطرح است که می‌توانند بالقوه عامل پیشرفت یا ممانعت از وضعیت تحصیلی افراد به شمار آیند. گارگر و همکاران (۲۰۱۰)، و فاروق و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهش خود عامل فوق را از جمله عوامل موثر در وضعیت تحصیلی ذکر نموده‌اند و به نقش ویژه آن به عنوان یک عامل مهم در شناخت و توسعه کیفی برنامه‌های تحصیلی توجه نشان دادند که یافته پژوهش با نتایج حاضر همپوشی دارد. از تحلیل مصاحبه، ۹ نشانگر و از تحلیل اسناد نیز ۳۶ نشانگر برای ارزیابی این عامل در وضعیت تحصیلی داوطلبان نتیجه شد.

در عامل آموزشی نیز محیط آموزشی و کلاس درس، وسایل کمک آموزشی، جذابیت آموزشگاه، روابط اساتید و سایر کارکنان دانشگاه با یادگیرندگان، تجارب ناخوشایند در کلاس یا دانشگاه، موضوع مورد مطالعه، شیوه‌های تدریس، شیوه‌های ارزشیابی، تجارب خوشایند یا ناخوشایند فراگیران در کلاس یا آموزشگاه و... همگی از جمله مسائلی هستند که در زمره عوامل آموزشی مطرح می‌شوند. از تحلیل مصاحبه، ۹ نشانگر را برای ارزیابی عامل آموزشی به دست آمد. از تحلیل اسناد نیز ۹۹ نشانگر برای ارزیابی این عامل در وضعیت تحصیلی داوطلبان نتیجه شد. گارگر و همکاران، ملامبو (۲۰۱۱)، باکویی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهش خود عامل فوق را از جمله عوامل موثر در وضعیت تحصیلی ذکر نموده‌اند و به نقش ویژه آن به عنوان یک عامل مهم در شناخت و ارزیابی موفقیت تحصیلی توجه نشان دادند که یافته پژوهش با

نتایج حاضر همپوشی دارد. از تحلیل اسناد نیز ۹۹ نشانگر برای ارزیابی این عامل در وضعیت تحصیلی داوطلبان نتیجه شد.

مقطع کارشناسی به عنوان اولین مقطع نظام آموزش عالی و مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد و دکتری به عنوان مقاطع تحصیلات تکمیلی در نظام آموزش عالی ایران شناخته می‌شوند. معمولاً افراد از رده سنی متفاوتی در این سه مقطع حضور دارند اما در خود مقاطع همگونی سنی دیده می‌شود. این مسئله باعث شده تا نوع نیازها و علائق فرگیران در یک مقطع تحصیلی به هم شباهت داشته و تحت تاثیر عوامل فوق جهت‌گیری آموزشی و علمی خاصی پیدا کنند. نتایج مصاحبه مؤید آن است که داوطلبان مقطع کارشناسی چون به تازگی از نظام آموزش و پرورش بیرون آمده، هنوز مسئولیت‌های اجتماعی، دغدغه‌های علمی و اقتصادی به آن معنا که برای مقاطع تحصیلات تکمیلی وجود دارد، نداشته و از انگیزه‌های درونی قوی همچون انرژی و شوق جوانی، کنجکاوای نسبت به کشف موقعیت جدید دانشگاه، جذابیت دانشگاه در روبه‌رو شدن با جنس مخالف و حمایت عاطفی گسترده‌ای از طرف خانواده‌ها برای روبه‌رویی و موفقیت در آزمون کنکور ورود به دانشگاه‌ها و یا حمایت اجتماعی از قبولی برای برخی رشته‌های تحصیلی برخوردارند، مسئله فوق حائز این نکته است که نیاز است دست‌اندرکاران آموزش و پرورش با طراحی دقیقی از برنامه‌های پرورشی نوع نگاه فراگیران را به مقطع کارشناسی بهبود بخشیده و با استفاده از راهکارهایی ارزش علم اندوزی و علاقه شخصی به تحصیل و یادگیری را در آنها گسترش دهند، تا بتوان نتایج بهتری را از عملکرد تحصیلی داوطلبان در مقطع کارشناسی انتظار داشت. اما نوع نگاه افراد در مقاطع تحصیلات تکمیلی به آموزش و تحصیل متفاوت بوده و فشارهای محیطی و علائق و خواسته‌های درونی باعث می‌شود تا دید متفاوت و تلاش و عملکرد متفاوتی را در برنامه تحصیلی خود دنبال کنند. به نظر خبرگان معمولاً افرادی که در مقطع کارشناسی ارشد شروع به تحصیل و مطالعه می‌کنند، نیازهای مشابهی همچون فرار از سربازی، دستیابی به پایگاه اجتماعی بالاتر، انگیزه موفقیت در ازدواج، انگیزه دستیابی به درآمدهای بالاتر و... روبه‌رو هستند که همین مسائل باعث می‌شود تا نگاه متفاوتی به مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد داشته و به بیان دیگر، عده کثیری از مطالعه این مقطع به دنبال پر کردن خلأهای زندگی خود می‌باشند و موفقیت تحصیلی در این مقطع، به عنوان زندگی بهتر، شغل مناسبتر، درآمد بیشتر، شأن اجتماعی بالاتر و... تلقی می‌شود. می‌توان گفت این برداشت متفاوت از هدف اصلی مقطع کارشناسی ارشد است. از اهداف اساسی آن مقطع این است که به پرورش افراد جهت توسعه محور پژوهش در رابطه با هر یک از رشته‌های تحصیلی بپردازد. در رابطه با مقطع دکتری نتایج مصاحبه بیانگر این است که این داوطلبان دیگر دغدغه‌های دوره‌های پایین‌تر را نداشته و از تحصیل در این مقطع بیشتر به دنبال پاسخگویی به انگیزه‌هایی نظیر بروز خلاقیت‌های فردی، گسترش ارتباط با مجامع علمی، آموزش و نقد دانش موجود، پیشرفت برنامه‌ریزی حرفه‌ای و... می‌باشند.

زمانیکه از مصاحبه‌شوندگان خواسته می‌شد تا نظراتشان را درباره عوامل و معیارهای مؤثر بر وضعیت تحصیلی داوطلبان رشته‌های علوم انسانی بیان دارند، نوعی وفاق در نظرات ایشان در اهمیت جو اجتماعی و نگاه جامعه نسبت به این رشته وجود داشت. آنچه که از نتایج برداشت می‌شد، این بود که داوطلبان چه در سطح کارشناسی و چه در مقاطع تحصیلات تکمیلی برای ادامه تحصیل در این رشته با حمایت اجتماعی روبه‌رو نیستند. معمولاً این نگاه از نظام آموزش و پرورش شروع شده و همواره دانش‌آموزان قوی به تحصیل در رشته‌های علوم پایه و فنی مهندسی تشویق شده و همین باعث حمایت بیشتر جامعه و نهادهای علمی از این رشته‌ها می‌شود. به نظر می‌رسد آنچه بیشتر از همه بر موفقیت تحصیلی در رشته‌های علوم انسانی به شمار می‌رود آزادی علم و اندیشه، حمایت اجتماعی و تشویق نهادهای آموزشی از رشته‌های علوم انسانی و آزادی در بیان نتایج پژوهش‌ها و تشکیک نظرات است که باعث رشد و موفقیت در تحصیل رشته‌های علوم انسانی به شمار می‌رود. مسئله دیگری که بر وضعیت تحصیلی داوطلبان این رشته اهمیت دارد و امید و

نگرش تحصیلی آنها اثر گذار می‌باشد وضعیت بازار کار رشته‌های علوم انسانی می‌باشد. در رابطه با رشته‌های علوم پایه و فنی مهندسی چون معمولاً نتایج و یافته‌های این رشته‌ها عاید بخش صنعتی کشور می‌گردد، لذا گسترش ارتباط با صنعت و تأمین نیازها و امکانات علمی پژوهشی نقش بیشتری در رشد این علوم نسبت به رشته‌های دیگر دارد. عامل موثر دیگر خلاقیت ذهنی است که در صورت توجه به آن می‌تواند وضعیت بسیار مطلوب‌تری از لحاظ تحصیلی برای داوطلبان انتظار داشت. خبرگان اشاره داشتند که در صورتی که حمایت مالی و شرایط اقتصادی این رشته‌ها فراهم باشد انگیزه بالاتری برای ادامه تحصیل و موفقیت داوطلبان ممکن می‌شود. شرایط بازار کار نیز در کنار حمایت‌های مالی دانشگاه‌ها بر وضعیت تحصیلی داوطلبان علوم پایه و فنی مهندسی موثر می‌باشد. امکانات پژوهشی رشته‌های علوم پایه و فنی مهندسی نیز می‌تواند به عنوان یک عامل تاثیرگذار بر وضعیت تحصیلی داوطلبان موثر است. از طرفی جو اجتماعی موجود، پایگاه اجتماعی خاصی را برای این رشته‌ها در نظر می‌گیرد که باید در رابطه با وضعیت تحصیلی داوطلبان این رشته‌ها در نظر گرفته شوند.

با توجه به یافته‌های حاصل از این پژوهش و آنچه بیان شد، پیشنهادات ذیل مطرح می‌گردد:

- پیشنهاد می‌شود مسئولان امر نتایج به دست آمده در رابطه با وضعیت تحصیلی هر یک از مقاطع تحصیلی کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری را در نظر داشته و بر اساس آن سعی در بهبود و توسعه معیارهایی داشته باشند که بیش از سایر عوامل می‌توانند بر وضعیت تحصیلی داوطلبان تاثیر داشته باشند.
- طراحی و تدوین برنامه‌های آموزشی، فرهنگی، روان‌شناختی و... در سطح آموزش و پرورش و دانشگاه‌ها، جهت بهبود وضعیت تحصیلی فراگیران با توجه به معیارهایی که از ضریب اهمیت بالاتری از عمده عوامل و معیارهای تاثیرگذار بر رشته‌های علوم پایه، فنی مهندسی و علوم انسانی برخوردارند.
- توصیه می‌گردد تا از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره جهت رتبه‌بندی و اولویت‌دهی به شاخص‌های کیفی ارزیابی گروه‌های آموزشی علوم انسانی، علوم پایه و فنی مهندسی استفاده گردد و نظر اعضای هیئت علمی و نخبگان نسبت به میزان اهمیت هر یک از عوامل و نشانگرها به طور زوجی بررسی گردد.
- پیشنهاد می‌شود مسئولان امر، سایر خرده رشته‌های تحصیلی زیر مجموعه سه رشته تحصیلی (علوم انسانی، علوم پایه و فنی مهندسی) را به طور مجزا مورد ارزیابی قرار داده و با استفاده از مجموعه مناسبی از ملاک‌ها و نشانگرهای خاص در هر یک از این رشته‌های تحصیلی به بررسی وضعیت تحصیلی داوطلبان این رشته‌ها پرداخت.

منابع:

- آذر، عادل (۱۳۸۰). بسط و توسعه روش آنتروپی شانون برای پردازش داده‌ها در تحلیل محتوی. *نشریه علوم انسانی الزهرا*، دوره ۱۱، شماره ۳۸-۳۷، صص ۱۸-۱.
- باکویی، فاطمه؛ خیرخواه، فرزانه؛ سلمیان، هاجر و امیدوار، شبنم (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر وضعیت تحصیلی دانشجویان مامایی دانشگاه علوم پزشکی شهرستان بابل. *گام‌های توسعه در آموزش پزشکی*، دوره هفتم، شماره اول: ۴۴-۵۰.
- پاشایی، زهره (۱۳۸۸). *بررسی تاثیر آموزش مهارت‌های مقابله با هیجانات با رویکرد شناختی اجتماعی در کاهش اضطراب امتحان، استرس، افزایش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- تمنایی‌فر، محمدرضا؛ نیازی، محسن و امینی، محمد (۱۳۸۶). بررسی مقایسه‌ای عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانشجویان مشروط و ممتاز. *دو ماهنامه علمی پژوهشی دانشور رفتار*، سال چهاردهم، شماره ۲۴: ۳۹-۵۲.
- جاراللهی، عذرا (۱۳۸۰). بررسی ارتباط وضعیت تحصیلی دانشجویان با ناپهنجاری‌های اجتماعی-نشریه جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی، شماره‌های ۱۵ و ۱۶: ۱۴۷-۱۶۸.
- جمالی، احسان (۱۳۹۰). *تاثیر موقعیت اجتماعی/اقتصادی بر عملکرد تحصیلی*. پایان‌نامه دکتری. گروه علوم تربیتی. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی. دانشگاه شهید بهشتی.
- جوهری، زهرا، دواتی، علی و یوسفی، علیرضا (۱۳۹۱). وضعیت تحصیلی دانشجویان دانشکده پزشکی دانشگاه شاهد طی سال‌های ۱۳۷۱ تا ۱۳۸۸. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، دوره یازدهم، شماره نهم، ۱۲۸۹-۱۲۸۲.
- حاجی میر رحیمی، سید داوود (۱۳۸۶). بررسی مولفه‌های برنامه‌ریزی آموزشی در نظام آموزش ضمن خدمت کوتاه مدت کارکنان وزارت جهاد کشاورزی. *زراعت و باغبانی*، شماره ۷۷، ۷۱-۵۵.
- حجازی، یوسف (۱۳۸۳). نقش عوامل اقتصادی- اجتماعی در موفقیت تحصیلی و عملکرد شغلی دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران. *نامه علوم اجتماعی*، شماره ۲۳: ۴۲-۲۷.
- خیر، زهرا (۱۳۹۱). *بررسی اتقا استرس بر عملکرد حافظه فعال محرک‌های هیجانی در دو گروه با عملکرد تحصیلی قوی و ضعیف در دو جنس*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. گروه روانشناسی. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه بهشتی.
- روحی، قنبر و آسایش، حمید (۱۳۹۱). وضعیت انگیزه تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گلستان. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، شماره ۱۲، دوره ۳: ۱۵۹-۱۵۲.
- سامانی، سیامک و جوکار، بهرام (۱۳۸۱). بررسی میزان کارایی نمرات سراسری در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دانشجویان برخی رشته‌های تحصیلی دانشگاه شیراز. *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، دوره هجدهم، شماره دوم، ۱۴۶-۱۳۶.
- صادقی، مصطفی؛ باقریان، علی (۱۳۹۱). دیدگاه اعضای هیئت علمی در مورد وضعیت تحصیلی دانشجویان دندانپزشکی دانشگاه-های علوم پزشکی ایران. *مجله آموزش در علوم پزشکی*، شماره ۱۰: ۷۲۱-۷۳۰.
- عنایتی‌نوبین‌فر، علی (۱۳۸۹). *مقایسه عوامل مؤثر بر انتخاب رشته و میزان رضایت دانشجویان در بین دانشجویان دانشکده فنی و دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران*. پایان‌نامه دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- گال، مردیت؛ بورگ، والتر و گال جویس (۱۳۹۱). *روشهای تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روان‌شناسی*. ترجمه احمدرضا نصر و همکاران. تهران: نشر دانشگاه شهید بهشتی.
- فرایند برنامه‌ریزی آموزشی (۱۳۸۸). *تالیف گروه مشاوران یونسکو*، ترجمه فریده مشایخ. *انشارات مدرسه*.

مدهوشی، مهرداد؛ زالی، محمدرضا؛ نجیمی، نسیم (۱۳۸۸). تشکیل خانه کیفیت در نظام آموزش عالی. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۵۱.

- Farooq, M.S.; Chaudhry, A.H.; Shafiq, M. & Berhanu, G. (۲۰۱۱). Factors Affecting Students' Quality of Academic Performance: A Case of Secondary School Level. *Journal of Quality and Technology Management*, ۷ (۲): ۱-۱۴.
- Guolla, M. (۱۹۹۹). Assessing the teaching quality to student satisfaction relationship: Applied customer satisfaction research in the classroom. *J Mark Theory Pract*; ۷(۳):۸۷-۹۷.
- Garger, J.; Thomas, M. & Jacques, P.H. (۲۰۱۰). Early antecedents to students' expected performance. *International Journal of Educational Management*, ۲۴ (۲): ۱۲۹-۱۳۸.
- Kyoshaba, M. (۲۰۰۹). *Factors affecting academic performance of undergraduate students at Uganda Christian University* (Doctoral dissertation, Makerere University). Available at: news.mak.ac.ug.
- Mlambo, V. (۲۰۱۱). An analysis of some factors affecting student academic performance in an introductory biochemistry course at the University of the West Indies, *Caribbean Teaching Scholar*, ۱ (۲): ۷۹-۹۲.
- Nonis, S. A., Hudson, G. I. (۲۰۰۶). Academic performance of college students: influence of time spent studying and working. *Journal of Education for Business*, pp. ۱۵۱-۱۶۱.
- Smith, W. & K. Hoy, (۲۰۰۷). Academic optimism and student achievement in urban elementary schools. *Journal of educational administration*, ۴۵ (۵): ۵۵۶ - ۵۶۸.
- Xiao, H., & Smith, S. L. (۲۰۰۶). Case studies in tourism research: A state-of-the-art analysis. *Tourism Management*, ۲۷(۵), ۷۳۸-۷۴۹.

An analysis of factors affecting educational status of volunteers using Shannon Entropy technique

Gholamreza Shams^۱, Zahra Maarefvand^۲, Jalil Fathabadi^۳

Abstract

Aim: This study aimed at analyzing factors affecting educational status volunteers Entrance examination (humanities, technical and fundamental) at different levels using Shannon Entropy technique.

Methodology: The study was functional-qualitative (case study). Interviews and documents used to determine the effective indicators in the evaluation of educational status volunteers and to prioritize them. The content analysis was used to analyze the data. Using purposive sampling, ۱۰ experts were selected for interview. Using the available sampling were examined ۴۳ documents.

Findings: Family, social, cultural, personal, psychological, economic and educational factors were identified as factors affecting the educational status volunteers and indicators were considered for these factors. To prioritize results determined from the individual factor gender criteria, from the family factor the level of education of family members criteria, from the economic factors the economic situation criteria, from the psychological factor achievement motivation, self-efficacy and mental health criteria, from the socio-cultural factor location (home, dormitory) Criteria, from the educational factor grade point average criteria, allocated highest priority.

Result: There are some criteria and factors that can influence the volunteers' educational status more than other factors. It is necessary to improve them according to each degree and field of study.

Keywords: Educational status, education level, volunteer, discipline, Shannon Entropy technique

^۱. Associate Professor of Educational Management, Faculty of Education & Psychology, Shahid Beheshti University. gh_shams@sbu.ac.ir

^۲. Ph.D. in Higher Educational Management, Faculty of Education & Psychology, Shahid Beheshti University. zn.maaref@yahoo.com

^۳. Associate Professor of Developmental Educational Psychology, Faculty of Education & Psychology, Shahid Beheshti University. j_fathabadi@sbu.ac.ir